

Лијеп и вриједан прилог историји српског језика

(*Биљана Самарцић, Стазама српског рукописног наслеђа Босне и Херцеговине, Српско просвјетно и културно друштво „Просвјета“, Пале 2015. године*)

Пред нама је књига Биљане Самарцић *Стазама српског рукописног наслеђа Босне и Херцеговине*, дакле, књига из историје српског језика, што је само собом значајно и на извјестан начин говори, јер без историје (српског) језика нема исконске и исходишне перспективе, а без тога нема ни издалека истине и темеља у проучавању и сазнавању бића једног језика. Као друго, везана је за рукописно (српско) наслеђе Босне и Херцеговине, које је посебно значајно и неопходно истраживати, утврђивати и свједочити истину у овим временима великих (и огромних) фалсификата (на просторима БиХ највећим од краја 19. вијека, а на простору Црне Горе у посљедим деценијама, са испољеним почетком прије пола вијека). Зато се овим просторима треба посебно посветити, ставити акценат и учинити посебан истраживачки напор.

Књига Биљане Самарцић садржи неколико цјелина, радова, од којих се сваки бави важним сегментима и покреће важне проблеме из српског језичког наслеђа Босне и Херцеговине: *Босанска феудална држава од 12. до 15. вијека; Ћирилица у Босни и Хуму; Босански ћирилски споменици; Ћирилско писмо у средњовјековној Босни; Народни језик у старијим српским споменицима БиХ (12-15. вијек); Однос српског народа и његовог језика до предстандардних идиома*. Цијели овај период и свака од ових тема изузетно је значајна и занимљива, а у овој књизи се језички проблеми посматрају и представљају аналитички и са аргументима. Ради се на конкретном и богатом корпусу, на важним документима, на оригиналима документата из чега слиједе провјерени и провјерљиви резултати и закључци.

У првом прилогу, *Босанска феудална држава од 12. до 15. вијека*, служећи се богатом историјском литературом (старијом и новијом), а што ће послужити да се пређе на историјскојезичке проблема, дат је пресејек занимљиве историје Босанске државе, која ће условити и утицати у великој мјери и на језичке прилике. Језик се не може посматрати изван општих (и посебних) историјских кретања, као и обрнуто, језик је лијепа и истинита слика историјских процеса.

Посебну вриједност, у овој књизи, представљају радови о ћирилицу у БиХ, њеним одликама, постанку, идентитету. Расправља се о термину босанчица као заблуди у историјском развоју српске палеографије. У књизи се даје историјат појављивања овог „термина“ (односно квазитермина), представља велики број радова који се бавио овим проблемом, како оних који су овај термин увели из политичко-идеолошких разлога, тако оних који су у вези са овим термином полемисали и научно освјетљавали постанак и развој ћириличног писма – и у палеографском и у граfiјско-ортографском дијелу. Историјат појаве овог термина, како Биљана Самарџић показује на основу историјата литературе, почиње радом Ћира Трухелке 1889. године у раду *Босанчица, принос босанској палеографији*, који супротставља босанчицу српској ћирилици, наводећи да их једино повезује заједничко грчко поријекло. Овакве пројекције, настале у склопу, и засигурно не без утицаја и везе са Калајевом политиком и увођењем босанског језика, наставиле су се, нарочито у посљедњим временима, како од одређеног круга лингвиста са простора Босне тако и са простора Хрватске. У тим круговима се испољава иста намјера – одвојити ћирилично наслеђе БиХ од српског писма и језика, при чему модификују на различите начине „првоуведени“ термин „босанчица“ („босанске ћирилица“, „босанска брзописна граfiја“, „босанско-хрватска ћирилица“, „хрватска ћирилица“, „западна ћирилица“, „босанско-далматинска ћирилица“, итд), придајући му, у скалду са произвољним називима, донекле различит садржај, али све са истим и једним циљем – да га одвоје од оног што је његов искон, а то је српски канцеларијски брзопис (који је настао на двору краља Драгутина). Насупрот томе, хрватски и бошњачки лингвисти покушавају да заобиђу истину да се босанчица развила из српске минускуле на двору краља Драгутина. Поткрепљујући (све) богатом литературом, али и сопственим доказима, аутор је на становишту и показује да ћирилицу на просторима данашње БиХ треба посматрати као дио општег скупа разнородних варијатета српске брзописне ћирилице, а не као посебну азбуку. Облици слова који се форсирају као посебност тзв. босанске ћирилице нити репрезентују компактност овог подручја, нити га било каквим резом одвајају од цјелине богатства и разнородности ћирилице на широком простору српског језика, већ „представљају само дјелимичне граfiјске разлике (више варијације, J.C) које не могу бити доказ аутохтонисти једнога писма“ (82).

Из овога, уз представљање босанских ћирилских споменика, као допуна, произашао је и рад о писарима у канцеларији Твртка I Котроманића: Дражеславу (који је везан за простор Босне) и Владоју (поријеклом са источнијих српских простора), чијим залагањем је у Твртковој канцеларији уведена и преписка брзописним типом ћирилице (што је од великог значаја у посматрању исходишта брзописа на простору БиХ). Правописи ових двају писара представљају примјер постојања и укрштања богатог српског

наслеђа: архаичнијег који је опстајао на простору Босне (којим се служи Дражеслав) и новијег који се васпостављао и изграђивао на простору Рашке (особине које уноси у своје рукописе Владоје, мијешајући их са архаичнијим гљагољским правописним рјешењима, која су дуже опстајала на простору Босне).

Посебна пажња у вези са ћирилским писмом у средњовјековној Босни, у складу са претходно поменутих истраживањима, посвећена је ћирилским повељама из Тврткове писарске канцеларије, Твртка – босанског бана и потом „краља Србљем Босни, Приморју, хумској земљи, Доњим крајевима, Усори, Соли, Подрињу, западним странама и к томе...“; како налазимо у његовим повељама. Тако и анализа словних облика три повеље из канцеларије Твртка I Котроманића, према аутору Биљани Самарцић, показује заступљеност словних облика који су се користили не само у Босни, већ у ћириличким споменицима на цијелој српској територији. „Већ од 13. вијека у Рашкој ће доћи до извјесних иновација у облицима ћирилског писма – један број словних облика се напушта, док ће се у Босни дуже задржати старији облици“ (148), с обзиром да се Босна налазила на периферији српских земаља, што подручју Босне даје архаичност, а подручју Рашке иновативност, у развоју српског писма, како што се тиче палеографије тако и што се тиче правописних рјешења.

У књизи није заобиђена ни *Повеља Кулина бана*, најстарији споменик писан старосрпским језиком, који је од изузетног значаја за историју и идентитет српског језика. Познато је колика је потреба, жеља, и колико се у посљедње вријеме ради на томе да се *Повеља Кулина бана* измјести из корпуса српског језичко-културног наслеђа (везујући је за босанско – несрпско), те се и у књизи Биљане Самарцић показује колико је то научно промашено и историјски неутемељено. У књизи *Стазама српског рукописног наслеђа Босне и Херцеговине* анализирају се и преписи повеља босанског краља Стефана Дабише, говори о односу према језику и књижевности Дубравника. И тако редом, постављају се и разрјешавају значајни проблеми везани прије свега за подручје Босне, подручје које је и са језичког становишта веома битно за српску језичку историју и културну политику, недовољно проучену и освијетљену од стране србистике и од стране истинске научне мисли и правог и праведног научно-истраживачког приступа. И у том смислу је ова књига Биљане Самарцић важна, те се надамо да ће се истраживања у овом правцу, и од Биљане посебно, а и од других, настављати и продубљавати.

Као што се из овог представљања види, Биљана Самарцић се у овој књизи посебно бави старијим периодом у језичкој историји Босне, што је добар, и одличан основ за даљи и шири пут кроз средњовјековно вријеме и средњовјековне просторе да би се допутовало истином (и кроз истину), кроз

све неистинитија времена до овог данас које покушава да замагли и промијени прошлост (и искон), да искриви садашњост, да изроди неутемељене новотарије и невиђене фалсификате. Биљана Самарцић нам је, не само овом књигом, позната као прегалац на путу научне истине, као вриједан и знатижељан истраживач, као значајан млади (с обзиром на године), а већ искусни научни посленик (с обзиром на прилоге у науци). Зато се веома радујем овој књизи Биљане Самарцић и препоручујем је пажњи читалаца (и онима који су лингвисти, али и онима који то нијесу јер се књига лако чита и пружа информације из опште историје и језика) уз жељу да нам буде на ползу и на добробит српском језику у цјелини, и његовом наслеђу у БиХ, посебно.